

**CONSIDERAȚII PE MARGINEA PREZENȚEI LUI IULIU MANIU
LA MAREA ADUNARE NAȚIONALĂ DE LA ALBA IULIA
DIN 1 DECEMBRIE 1918**

Privind lucrurile în principal, oamenii perioadei interbelice, ca și cei ai istoriei noastre în general, au văzut în Iuliu Maniu întruchiparea cea mai fidelă a actului unirii Transilvaniei cu România, iar după încetarea din viață a lui Ion I. C. Brătianu, în 1927, a întregii Mari Uniri din 1918. Oricum, în ochii acestora, dintre fruntașii români transilvăneni, destinul și locul lui Iuliu Maniu nu și-a avut egal.

În floarea vârstei în 1918, la 45 de ani, el a fost considerat prototipul ardeleanului capabil și doritor sincer de a ridica nivelul întregii Românii Mari cel puțin la nivelul spațiului fost sub stăpânirea și influența austro-ungară. Această aureolă i-a fost sporită și de modul său de viață echilibrat, auster, însoțit de o frumoasă longevitate între reprezentanții generației sale.

Dar ceea ce l-a propulsat și ridicat pe această poziție unică au fost meritele sale indiscutabile legate nemijlocit de pregătirea, înfăptuirea și consolidarea actului de la 1 Decembrie 1918, care au făcut ca după încetarea din viață a lui Gheorghe Pop de Băsești, și el originar din Sălaj, conducerea Partidului Național Român să-i revină aproape automat, de drept, celui care, în plus, pe lângă amintitele merite, mai era și nepotul marelui pașoptist Simion Bărnuțiu.

Deși n-au fost disprețuiți de contemporani, după 1918, oamenii generației memorandiste sau de legătură cu generația memorandistă, ca Vasile Lucaciu, Teodor Mihali, Ștefan Cicio-Pop, Vasile Goldiș, Ioan Suciș și alții, atât cât au trăit, au fost împinși și au rămas pe poziția a doua, cu rosturi mai mult sau mai puțin importante.

Având în vedere rolul major, de excepție al lui Iuliu Maniu în cadrul evenimentelor din toamna anului 1918, nu se poate evoca prezența sa la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia fără a se ține seama de aceste evenimente, ca și de întreaga sa prezență la viața politică înainte de 1918.

În bogata biografie a lui Iuliu Maniu și nu numai a acestuia, Marea Adunare Națională de la Alba Iulia a însemnat un moment deosebit. Era un adevăr sublim pe care chiar în ziua adunării îl anticipa marele arhiereu Iuliu Hossu, adresându-se în primul rând celor 1228 de delegați oficiali încredințați "să toarne în paragrafi de hotărâre dorința cea mai sfântă și mai mare a Ardealului", între care se afla și Iuliu Maniu¹.

Evocând epocalul eveniment, reputatul istoric Silviu Dragomir, fost unul dintre secretarii adunării, spunea despre aceasta: "Adunarea de la Alba Iulia va rămâne de-a pururea piatră de hotar a istoriei române și va reprezenta, din veci în veci, simbolul biruinței noastre definitive. Ea a fost rezultatul logic al evoluției istorice, fructul luptelor de emancipare a poporului românesc și triumful strălucit al ideilor generoase pentru care s-a vărsat cu atâta prisosință sângele scump al fraților noștri"².

Fapt bine cunoscut, numele lui Iuliu Maniu nu poate fi separat de lupta națională românească, începând cu mișcarea memorandistă, în cadrul căreia a debutat încă din anii studenției³. Foarte activ în cadrul acesteia, când deținea calitatea de membru și președinte al societății studențești academice "Petru Maior", putem afirma că și-a făcut o reușită și strălucită ucenicie politică, trecând cu bine o adevărată probă de foc⁴.

Începând din anul 1898, după terminarea studiilor sale juridice și susținerea doctoratului în drept la Universitatea din Budapesta, își începe cariera profesională, ca și consilier juridic al mitropoliei din Blaj. De acum, fiul fruntașului sălăjan Ioan Maior își va lega strâns destinul său politic de meleagurile Albei.

¹ *Marea Unire de la 1 Decembrie 1918*, Despărțământul București al Asociațiunii "Astra", 1943, p.129; "Alba Iulia", organ al proclamării unității naționale, 18 noiembrie / 1 decembrie 1918, p. 1.

² S. Dragomir, *Un sfert de veac de la Unirea Transilvaniei cu România*, Sibiu, 1943, p. 5.

³ Sever Stoica, *Iuliu Maniu*, Cluj, 1932, p. 24-25; E. Glodariu, *Participarea tineretului universitar din Austro-Ungaria la mișcarea memorandistă*, în *Acta Musei Napocensis*, XVII, 1980, p. 317-320.

⁴ *Ibidem*; Apostol Stan, *Iuliu Maniu. Biografia unui mare Român*, București, 1997, p. 12-13.

În contextul anilor postmemorandiști, dominați la românii transilvăneni de dureroasa criză a *Tribunei*, și-a dobândit calitatea de fruntaș al Partidului Național Român. În acești ani de grea încercare pentru oamenii politici români, când s-a produs și schimbarea tacticii politice a acestora⁵, s-a afirmat ca un element echilibrat, moderat și sobru. O dovadă în acest sens o reprezintă faptul că în 1902 a refuzat să figureze, alături de prietenul său Alexandru Vaida-Voevod, între fondatorii noului și valorosului ziar activist din Orăștie, *Libertatea*⁶.

Participant la importanta conferință națională românească de la Sibiu din ianuarie 1905 ca delegat al cercului electoral Aiud-Blaj, împreună cu Aurel C. Domșa, redactor, el avea să fie ales în C. C. al P. N. R., fapt care se va repeta, continuu, de acum, timp de decenii. A fost mereu reales în organul de conducere al partidului, în cadrul căruia își va dobândi mereu un prestigiu sporit.

Cu ocazia primelor alegeri parlamentare de după conferință, candidând în cercul Vințu de Jos, a "căzut", fiind și el victima grosolanelor abuzuri electorale ale autorităților maghiare. Dar la următoarele alegeri din 1906, când de altfel au reușit să răzbească în parlamentul ungar un număr record de deputați români și în general ai naționalităților nemaghiare, el a înregistrat o frumoasă victorie electorală⁷.

Constuiți într-un "club al naționalităților" sub conducerea lui Teodor Mihaly, club care se va dovedi foarte activ, aceștia, printre care mereu în primele rânduri se va afla Iuliu Maniu, se vor dovedi apărători neobosiți ai naționalităților oprite, fapt probat îndeosebi față de nedreptele legi școlare din 1807, purtând numele ministrului Apponyi⁸. Între acești deputați români și în general ai naționalităților nemaghiare, el s-a afirmat în mod deosebit, mai ales prin seriozitatea și logica intervențiilor, fapt pe care au trebuit să-l recunoască chiar și parlamentarii maghiari⁹.

O dovadă a recunoașterii sale ca un om politic român redutabil, a constituit-o invitarea sa la tratativele româno-maghiare "de împăcare" din 1913-1914, inițiate de liderul maghiar Tisza István, la care acesta a ținut să-i invite pe cei mai autorizați reprezentanți ai românilor¹⁰.

Analiza atentă și serioasă a împrejurărilor politice ale anilor dinaintea primului război mondial vine să conteste afirmația istoriografiei marxiste, conform căreia Iuliu Maniu, împreună cu Aurel C. Popovici și Al. Vaida-Voevod, adepți ai ideii confederării Imperiului Habsburgic, s-au situat pe o poziție "reacționară în fond și demagogică în formă"¹¹.

Deși în ultimile decenii istoriografii au căutat să vehiculeze cât mai multe idei despre limitele patriotismului lui Iuliu Maniu, dovedite înainte de 1918, aceștia au trebuit să recunoască că în anii primului război el s-a numărat printre acei demni lideri ai Partidului Național Român care au refuzat să facă declarații de fidelitate guvernului maghiar¹².

Pentru această atitudine, el a fost mobilizat și trimis pe frontul italian, împrejurare care a făcut ca, în octombrie 1918, el să se găsească la Viena, unde va îndeplini un frumos rol patriotico-național românesc.

⁵ L. Boia, *Contribuții privind criza Partidului Național Român și trecerea de la pasivism la activism*, în *Studii*, tom 24, nr. 5, 1971, p. 963-984; L. Maior, *Conferința din 1905 a Partidului Național Român*, în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai*, seria Historia, fasciculus 2, 1973, p. 97-107; N. Josan, *Contribuții documentare privind activitatea Partidului Național Român din Transilvania în primii ani ai secolului al XX-lea (1901-1905)*, în *Apulum*, XIII, 1975, p. 449-478.

⁶ Ioan I. Șerban, *Contribuția presei românești din Orăștie la lupta pentru reluarea activismului politic*, în *Apulum*, XII, 1974, p. 458; Ioan I. Șerban - H. Rotche, *Considerații privind rolul presei din Orăștie în lupta pentru eliberare națională (1895-1918)*, în *Apulum*, XXII, 1985, p. 259-260.

⁷ *Unirea Transilvaniei cu România. 1 Decembrie 1918*, sub redacția lui I. Popescu-Puțuri și Dr. Augustin Deac, București, 1970, p. 344-345.

⁸ L. Maior, *Mișcarea națională românească din Transilvania*, Cluj-Napoca, 1986, p. 88; St. Mândruț, *Mișcarea națională și activitatea parlamentară a deputaților Partidului Național Român între anii 1905-1910*, Oradea, 1995, p. 101-108.

⁹ I. Maniu, *Trei discursuri*, selectate, prezentate și adunate de Al. Aurel S. Morariu, București, 1991, p. 10; I. Maniu, *Discursuri parlamentare*, Blaj, 1906.

¹⁰ Șt. Pascu, *Făurirea statului național unitar român*, I, București, 1983, p. 329-331.

¹¹ *Unirea Transilvaniei cu România...*, p. 316; Apostol Stan, *Iuliu Maniu...*, p. 26.

¹² Șt. Pascu, *Făurirea statului național român*, I, Ed. Academiei R. S. R., p. 387.

În tumultuoasele împrejurări din octombrie 1918 - luna prăbușirii politico-militare a Imperiului Austro-Ungar -, Viena a reprezentat unul din principalele centre de întretăiere și concentrare a șuvoaielor de soldați ce se revărsau dinspre fronturi spre "hinterland", în special după prăbușirea frontului italian.

Nucleul grupării românești din zona Vienei îl constituia partea sedentară a Regimentului 64 Infanterie Orăștie, cu un efectiv de peste 5.000 oameni, dintre care 80-85 % erau români¹³.

La 30 octombrie 1918 a luat ființă la Viena, în cadrul unei adunări întrunită la restaurantul "Dreher Pern" de lângă Palatul Imperial Schönbrunn, un *Comitet Național al Românilor din Transilvania*. A doua zi s-a constituit *Senatul Central al Ofițerilor și Soldaților Români*, care și-a asumat sarcina de-a grupa în jurul său "toți ofițerii și soldații români aflați în părțile de apus ale monarhiei"¹⁴.

La ședința constitutivă s-a stabilit că toți ofițerii și soldații români "vor sta neclintiți în serviciul cauzei sfinte a națiunii române"¹⁵. Conducerea de drept a senatului a fost încredințată generalului de divizie Ioan Boeriu, cel mai mare în grad dintre ofițerii români aflați în Viena. Acesta, fiind bolnav, s-a stabilit ca funcția respectivă să fie deținută, temporar, de căpitanul Traian Popa.

Senatul militar român a fost recunoscut ca for național reprezentativ de către ministrul de război austriac, generalul Ströger-Steiner, cu care a tratat în acest sens o delegație românească compusă din Iuliu Maniu, căpitanul Traian Popa și profesorul universitar bucovinean Claudiu Isopescu-Grecul. Aceștia au obținut nu numai recunoașterea oficială, ci și instalarea corespunzătoare în "Ferdinandkaserne" din Viena. Acest "Sfat" nu numai că a realizat expedierea spre Transilvania a unor unități militare române - preocuparea sa principală - dar a inclus sub conducerea sa și "Legiunea română de la Praga", constituită tot atunci cu un scop similar¹⁶.

Din scurta istorie a "Senatului" românesc din Viena, în fruntea căruia, mai ales în condițiile incapacității fizice a generalului Boeriu, Iuliu Maniu a contat într-o măsură foarte mare, merită amintite mai ales două momente: începând cu 8 noiembrie 1918, acesta și-a început editarea unui organ de presă propriu, național, intitulat *Timpul Nou. Foaia soldaților Români*, iar la 17 noiembrie la Viena a avut loc solemnitatea depunerii jurământului și a sfințirii drapelului românesc, desfășurată într-un cadru impresionant¹⁷.

În contextul evenimentelor însemnate din noiembrie 1918, un loc deosebit îl ocupă tratativele româno-maghiare de la Arad, din 13-14 noiembrie, inițiate de guvernul maghiar cu scopul salvării cu orice preț a unității Ungariei dualiste, în ultima clipă, în care scop a și desemnat o delegație puternică, condusă de ministrul, care era și un reputat profesor-sociolog, Jászi Oskár.

În semn de deosebită prețuire, Consiliul Național Român Central a făcut totul pentru sosirea la tratative și a lui Iuliu Maniu, care de altfel nici nu era membru al "Consiliului", practic tergiversând lucrurile până la sosirea lui Maniu la Arad. La întrebarea insistent a lui Jászi Oskár, că, în definitiv, ce doresc românii, Iuliu Maniu i-a răspuns cu o formulă simplă: "completa despărțire" (*teljes elszakadást*). A urmat un expozeu final al ministrului maghiar, după care tratativele, fără sens și perspectivă, au fost întrerupte.

Înainte de a trece la importanta prezență a lui Iuliu Maniu la consfătuirea pregătitoare din preziua Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia, care a avut loc în "sala pătrată" a fostului hotel și restaurant "Hungaria", devenit ulterior "Dacia" și apoi "Apulum", se mai impune a se elucida un lucru, în ceea ce-l privea pe Iuliu Maniu. Menționat într-o serie de lucrări autorizate ca deținător, pe atunci, al funcției de secretar general al Partidului Național Român, rămâne de subliniat momentul anume când a fost promovat el în funcția care, se știe, a fost deținută până în 1914 de Vasile Lucaciu, când "Leul de la Șişești" - după izbucnirea primului război mondial - a trecut în România și a

¹³ Ioan I. Șerban, *Din lupta voluntarilor transilvăneni pentru unire. Senatul central al ofițerilor și soldaților români din Viena*, în *Sargeția*, XV, 1981, p. 387.

¹⁴ *Ibidem*, p. 272-273; F. Taniac, *Pentru Ardealul românesc (amintiri despre anul 1918)*, Suceava, 1929, p. 3.

¹⁵ Cf. Gh. Oprean, *Jurnalul Senatului Național Român din Viena*, și Traian Popa, *Revoluția din 1918 de la Viena*, manuscrise, nr. inv. 6512 și 5713, la Muzeul Național al Unirii, Alba Iulia, fond *Documente*.

¹⁶ Ioan I. Șerban, *op. cit.*, p. 274-276.

¹⁷ *Ibidem*.

demisionat din respectiva funcție politică, cu scopul ca trecerea sa peste Carpați să nu poată fi folosită de autoritățile maghiare ca pretext de represalii și persecuții contra Partidului Național Român.

În condițiile în care acesta și-a putut relua efectiv activitatea de abia în 1918, se pare că atunci a avut loc și preluarea atribuțiilor de secretar general de către Iuliu Maniu, în condițiile absenței îndelungate din Transilvania a lui Vasile Lucaciu, plecat în misiune patriotică în Statele Unite ale Americii și în celelalte țări ale Antantei. Oricum, credem că această preluare nu a prilejuit nici o solemnitate deosebită și nu poate fi legată de nici un moment precis, ea constituind mai mult un lucru "de facto" decât "de iure". Dar, indiferent de funcția mai mult sau mai puțin oficială deținută de Iuliu Maniu în cadrul Partidului Național Român, este incontestabil că rolul său în cadrul acestuia a sporit necontenit, cu deosebire în împrejurările de excepție din 1918.

Ascensiunea sa spre cele mai înalte poziții din cadrul conducerii Partidului Național Român și a întregii mișcări de emancipare națională a românilor de sub coroana ungară a avut la bază, în exclusivitate, calitățile sale personale deosebite: inteligență și pregătire juridică excepțională, cinste, modestie și corectitudine exemplare, echilibru și cumpănire în judecarea situațiilor, spirit adânc pătrunzător și, mai presus de toate, o dăruire totală față de cauza națională. În istorica toamnă a anului 1918, când evenimentele pregătite de atâta vreme s-au succedat cu mare repeziciune, el s-a situat la cea mai înaltă cotă a datoriei patriotice, impusă acut de împrejurările rarisime ale momentului istoric. Activitatea de mare însemnătate patriotico-națională în fruntea Senatului Militar din Viena de la sfârșitul lui octombrie și începutul lunii noiembrie, atitudinea sa tranșantă în finalul tratativelor de la Arad din 13/14 noiembrie 1918, căroră practic el le-a și pus capăt, rolul remarcabil avut pe linia limpezirii cursului politic românesc și a pregătirii nemijlocite a Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia convocat pentru ziua de 1 Decembrie 1918, avea să-i sporească și mai mult ponderea și influența în ultima fază a efortului românesc pentru desăvârșirea idealului său național.

În prima sa ședință, ținută după tratativele eșuate cu Jászi Oskár, Consiliul Național Român Central, cu participarea lui Iuliu Maniu, a lansat de la Arad cunoscuta circulară din 15 noiembrie 1918 către Consiliile Naționale Române comitatense, cercuale și comunale din Transilvania și Ungaria, prin care se anunțau, în 12 puncte, măsurile necesare și pregătirile ce urmează în vederea Marii Adunări Naționale românești, care avea să se desfășoare în cel mai scurt timp posibil, dar al cărei loc de desfășurare nu fusese încă formal și definitiv fixat¹⁸. De fapt, tocmai în aceste zile fruntașii națiunii au discutat și stabilit locul adunării care, după cele mai autorizate păreri, nu putea fi altul decât Alba Iulia, mai ales din motive istorice, dar și strategice¹⁹.

Imediat după stabilirea definitivă a locului adunării de către Consiliul Național Român Central, Iuliu Maniu a fost încredințat să se deplaseze la Alba Iulia și Blaj spre a informa pe cei de aici de onoranta, dar solicitanta alegere. A fost, mai mult ca sigur, și dorința lui Maniu de a face deplasarea respectivă, deoarece de acum el se simțea indisolubil legat de istoricele meleaguri ale Albei. Indiscutabil, marelui om politic i-a făcut plăcere să fie tocmai el acela care să aducă în zonă vestea despre oprirea alegerii asupra orașului Alba Iulia.

La 17 noiembrie 1918 lui Iuliu Maniu i-a fost încredințată importanta misiune; în ziua următoare, pe 18 noiembrie, el sosea la Alba Iulia²⁰. Cu acest prilej, între altele, remarcând vrednicia locotenentului Ovidiu Gritta, i-a cerut acestuia să constituie o companie de onoare, pentru ceremoniile deosebite prilejuite de adunare²¹.

Venit oficial în primul rând la Alba Iulia, decizia de a vizita cu același prilej și Blajul se pare că i-a aparținut, acesta fiind orașul activității lui profesionale de până atunci și un loc de care, mai ales pentru tradițiile sale istorice unice, se simțea foarte legat. Era un lucru pe care îl mărturisea public într-un "expozeu", pe care ziarul *Unirea* îl aprecia drept vorbirea unui "tribun inspirat": "Primul meu drum în Ardeal - spunea Maniu - a fost spre Blaj. Este și explicabil acest lucru, fiind eu

¹⁸ 1918 la Români. Documentele Unirii, București, 1989, vol. VIII, p. 2-4.

¹⁹ V. Netea, *O zi din istoria Transilvaniei*, București, 1970, p. 129.

²⁰ I. Pleșa, *Câteva prezențe notabile ale lui Iuliu Maniu la Alba Iulia*, în *Acta Musei Porolissensis*, XVII, 1993, p. 313.

²¹ *Ibidem*; I. Pleșa, *Colaborarea Consiliilor Naționale Române din comitatul Alba Inferioară cu Consiliul Național Român Central din Arad pentru pregătirea adunării naționale de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918*, în *Ziridava*, VII, 1977, p. 256.

însumi blăjan (sic!) și fiind Blajul cel mai intelectual centru al nostru, - centru de care ne leagă cele mai sfinte și cele mai minunate tradiții ale neamului românesc. Am venit ca un frate, care vrea să spună ce are pe inimă fraților săi, prietenilor săi"²².

În finalul cuvântării sale, Maniu spunea blăjenilor: "C. N. R. C. a decretat convocarea cât mai în grabă a unei impozante adunări la Alba Iulia. Ghiciți, desigur, de ce acolo. Lucrați din rășputeri, ca adunarea aceasta să fie vrednică de neamul românesc". Erau cuvinte a căror semnificație patriotică este inutil a o mai sublinia.

Chiar în aceeași zi, de 18 noiembrie 1918, Consiliul Național Român Central declara în fața "popoarelor lumii" că românii erau ferm hotărâți să-și împlinească visul lor sacru de libertate și unitate națională și că națiunea română declară sărbătorește "că din ceasul acesta, oricum ar decide puterile lumii, este hotărâtă a pieri mai bine, decât a suferi mai departe sclavia și atârănarea"²³. Peste numai alte două zile, din Arad a fost lansat mult așteptatul act convocator al adunării, primit pretutindeni cu o imensă bucurie de către români. Era realmente o pagină de antologie de remarcabilă etică politică, de superioară concepție de stat²⁴. În întreaga Transilvanie, în zilele următoare s-a pornit un imens marș popular spre Alba Iulia, cu trenul, cu căruțele sau pe jos. Numele orașului Alba Iulia era în toate inimile românești.

Liderii națiunii, deci și Iulia Maniu, au sosit de la Arad în după-amiaza zilei de joi, 28 noiembrie, fiind primiți cu toată solemnitatea, inclusiv cu o gardă de onoare a lui Ovidiu Gritta. La cuvântul de bun-venit adresat înalților oaspeți de vice-președintele C. N. R. din Alba Iulia, protopopul unit Vasile Urzică, a răspuns Ștefan Ciceo-Pop, care a spus: "Cu drag am venit la Marea adunare națională, cea mai mare și mai frumoasă sărbătoare națională pe care au avut-o românii de la descălecatul lui Traian încoace și doresc să ne apropiem de locul adunării cu smerenie și demnitate"²⁵.

În preziua adunării, 30 noiembrie 1918, în "Sala pătrată" a hotelului principal din Alba Iulia a avut loc consfătuirea menită a definitiva textul proiectului de rezoluție al adunării, pregătit de Vasile Goldiș. Practic, erau prezenți toți fruntașii națiunii române, mai mult sau mai puțin oficiali, dornici cu toții de a conferi documentului conținutul și forma care să corespundă atât solemnității și măreției momentului, cât și speranțelor pe care le legau de actul Unirii diferitele categorii ale societății românești.

În cadrul acestui ultim act pregătitor al adunării, meritul cel mare, unanim recunoscut, al lui Iuliu Maniu, a fost acela de a contribui decisiv la apropierea punctelor de vedere diferite, a celor două orientări care păreau net divergente și riscau a se confrunta cu violență, dar care în fond erau la fel de bine intenționate. Existau doar opinii deosebite în ceea ce privește formularea sau chiar oportunitatea unor părți ale proiectului. Spirit lucid și de largă deschidere democratică, el n-a putut fi de acord cu propunerea prea tranșantă, radicală și vădit exagerată a protopopului ortodox Vasile Saftu din Brașov de a se radia în totalitate punctele II-VII ale proiectului, pe motivul că acestea ar "întunece" punctul prim, referitor la unirea propriu-zisă. Cu mult tact, menajând starea de spirit a majorității, care se pronunța categoric pentru unirea "fără condiții", el a reușit să dovedească oportunitatea, și necesitatea chiar, a prezenței în proiect a unor principii general-democratice și social-economice care nu trebuiau privite drept "condiții", ci doar ca norme generale pentru organizarea viitoarei patrii întregite²⁶.

Și mai demnă de consemnat și apreciat a fost intervenția sa pe marginea discuțiilor aprinse și chiar divergente în problema autonomiei temporare a teritoriilor intracarpătice ce urmau a se uni cu România. Conform notelor stenografice ale ședinței și a unor mărturii ulterioare, demne de crezare, Iuliu Maniu a fost acela care "cu luminoasa sa concepție politică" a pus capăt discuțiilor respective, arătând că nu există nici un echivoc în privința faptului că adunarea era chemată "să enunțe unirea tuturor românilor" și nu avea alt mandat decât în privința unicului punct al "unirii". Apoi, în cele mai

²² *Unirea (Blaj)*, an XXVIII, nr. de propagandă din 7/20 noiembrie 1918.

²³ *1918 la Români. Documentele Unirii*, vol. VII, 1989, p. 394-395.

²⁴ *Ibidem*, vol. VIII, p. 5-6.

²⁵ N. Josan, *Ziarul "Alba Iulia", organ al proclamării unității naționale*, în *Almanah "Tribuna" 1979*, Cluj-Napoca, decembrie 1978, p. 120.

²⁶ V. Netea, *op. cit.*, p. 153.

potrivite cuvinte, el a demonstrat că materializarea acestui deziderat primordial era imposibilă, în condițiile concrete existente, fără a se ține seama de necesitatea unei stări de tranziție, ceea ce nu însemna nicidecum a pune piedici unirii neamului românesc.

Astfel se va ajunge, cu acordul tuturor - inclusiv al grupării socialiste - la formularea definitivă, prevăzându-se pentru teritoriile românești din Transilvania și Ungaria "autonomie provizorie până la întrunirea Constituintei, aleasă pe baza votului universal". Referindu-se la acest subiect, atât de discutabil, el avea să declare în viitoarea Cameră a Deputaților României, la 22 decembrie 1919: "Atunci când am decretat unirea, am decretat-o necondiționat și nerezervând drepturi speciale provinciale, pentru că am fost și sunt de credința nestrămutată că România întregită trebuie să fie una în corpurile legiuitoare, trebuie să fie una în guvernământul său, trebuie să fie una în sufletul său, în gândirea sa și în toate instituțiile publice de stat"²⁷.

Conform programului stabilit, "Ziua cea Mare" a debutat cu două tradiționale *Te Deum*-uri solemne, desfășurate în cele două biserici românești din centrul vechi al orașului și cartierul Lipoveni, aparținând ambelor confesiuni românești. Principalii fruntași de confesiune greco-catolică, între care și Iuliu Maniu, au participat la sfânta slujbă oficiată la biserica unită din cartierul Lipoveni de către mai mulți arhierei și preoți în frunte cu episcopul Lugojului, Traian Frențiu.

După impresionanta paradă a mulțimilor, pe porțile Cetății și pe lângă Casinoul Ofițerilor din mijlocul Cetății, spre locul destinat poporului, de pe Platoul Romanilor, în jurul orei 10 în sala mare a Cercului militar, ticsită de deputați, au intrat și conducătorii neamului. După cum relatează organele românești de presă ale timpului²⁸, sosirea membrilor Consiliului Național Român Central, a episcopilor, a trimișilor României Mame, Basarabiei și Bucovinei, ca și ai corpului voluntarilor români în frunte cu Victor Deleu, a prilejuit nesfârșite urale și aclamații.

În acest context a fost aclamat și primit cu deosebită căldură și Iuliu Maniu, aspect și moment despre care amintirile ziare scriau, consemnând faptul că acestuia i s-a rezervat o primire extrem de călduroasă. Fără a încerca a face un caz aparte din primirea rezervată lui Iuliu Maniu, prezentăm câteva din aceste relatări:

Dacă *Telegraful Român* consemna doar că la ivirea sa în sală s-a dezlănțuit "un uragan de aplauze", un alt ziar sibian, *Foaia Poporului* prezintă astfel momentul: "Intră Dl Dr. Iuliu Maniu. Întreaga sală a izbucnit dintr-o dată în furtunoase strigăte: Trăiască Iuliu Maniu, strigăte care s-au repetat de mai multe ori în decurs de câteva minute". În fine, *Glasul Ardealului* din Brașov scria: "Deodată se ridică un uragan de aplauze 'Trăiască Iuliu Maniu'". Silueta elegantă, în redingotă, a iubitului Maniu, apare în fața mulțimii. Ropotul de aplauze, urale însuflețite nu se mai sfârșeau și de pe galerie damele fluturau batistele".

El participa la marea adunare în mai multe calități oficiale, în primul rând ca ales și deputat al cercului Vințu de Jos, care-i acordase mandatul și în 1906, contribuind prin aceasta la lansarea și afirmarea sa ca om politic important al românilor. Venea, totodată, ca membru al Comitetului executiv al Partidului Național Român (acesta număra 36 de membri) și, totodată, al Consiliului Național Român Central, întregit după mutarea acestuia la Arad cu toți membrii Comitetului executiv al P. N. R.²⁹. Așa după cum am mai amintit, după unele informații demne de luat în seamă, pe atunci el deținea și funcția de secretar general al amintitului partid, fără ca să ni se precizeze de când. Cert este, însă, că la acea dată el se bucura de cea mai mare prețuire și autoritate în sânul partidului. Astfel se explică și desemnarea sa între cei care urmau să pronunțe un discurs oficial în cadrul Marii Adunări Naționale.

²⁷ Iată principalele referiri istorice la consfătuirea pregătitoare și discuțiile de la Alba Iulia din 30 noiembrie 1918: I. Clopotel, *Revoluția din 1918 și Unirea Transilvaniei cu România*, Cluj, 1926, p. 111-114; G. Bogda-Duică, *Înțelepții de la Alba Iulia*, în *Națiunea*, 1930, nr. 18 din 24 ianuarie și urm.; S. Dragomir, *Un sfert de veac de la Unirea Transilvaniei cu România*, Sibiu, 1943, p. 6; Șt. Pascu, *op. cit.*, II, p. 179; E. Hulea, *Alba Iulia în zilele Marii Uniri*, în *Apulum*, XVI, 1978, p. 457.

²⁸ N. Josan, *Presa românească despre unirea Transilvaniei cu România, în 1918. Sfârșit și început de epocă. Korszakveg-korszakkezdet. The End and the Beginning of an Era*, Satu Mare-Zalău, 1998, p. 419-440.

²⁹ *Marea Adunare Națională Română întrunită la Alba Iulia în ziua de 1 Decembrie 1918. Acte și documente*, f. loc., f. an, p. 2.

Măreață din toate punctele de vedere, adunarea a avut, după cum se știe, puțini oratori. Ea a inclus strictul necesar de intervenții, menit a asigura actului deplină valoare și legitimitate. De altfel, timpul a fost extrem de drămuț și din nevoia de a se putea vesti cât mai repede mulțimilor de afară că mult dorita hotărâre de Unire era un fapt împlinit. Cu atât mai demn de apreciat este faptul că I. Maniu s-a aflat printre puținii fericiți care au avut ocazia de a rosti o vorbire oficială în cea mai sublimă clipă a istoriei românești. Pentru înțelegerea corectă și cât mai deplină a valorii și semnificației discursului oficial rostit de Maniu, se impune o succintă trecere în revistă a tuturor intervențiilor făcute de la tribuna oficială a adunării, ca și a celor derulate în mijlocul poporului, pe care cronicarii timpului au reușit să le consemneze.

Adunarea a fost deschisă în jurul orei 10.30 de către Ștefan Ciceo-Pop, președintele Consiliului Național Român Central. Simplă, emoționantă, mergătoare "la inimă", cuvântarea sa a evocat măreția momentului, suferințele îndurate de români în anii războiului și apoi rolul foarte important al organului provizoriu de conducere al românilor în săptămânile anterioare, al cărui mandat îl declara acum încheiat. Salutând "cu sfială" pe deputații prezenți, dar și pe reprezentanții României Mame - inclusiv ai Basarabiei și Bucovinei - și ai Corpului voluntarilor ardeleni, Ștefan Ciceo-Pop își încheia astfel discursul său: "Eu mi-am îndeplinit misiunea. Dumnezeu să ne dea înțelepciunea ca să aducem hotărâri bune!".

După ce I. Suci, ca raportor al comisiei de verificare, făcea cunoscut faptul că erau prezenți 1228 delegați cu mandate valabile și constata că "adunarea este capace a aduce hotărâri decisive", s-au constituit organele conducătoare ale acesteia, în frunte cu președintele Gheorghe Pop de Băsești.

Deschizând lucrările propriu-zise ale adunării naționale, "Badea Gheorghe" a rostit o foarte scurtă dar emoționantă alocuțiune. Arătând că adunarea era menită a zdrobi robia trecută, tocmai pe pământul stropit cu sângele martirilor Horea și Cloșca și a împlini visul măreț al lui Mihai Viteazul acolo unde el l-a întrupat pentru scurtă vreme, venerabilul luptător național mai spunea: "Lăsați-vă pătrunși, fraților, de fiorii sfinți ai acestui strălucit praznic național și în cea mai deplină și frățască armonie să clădim temelile fericirii noastre viitoare. Dumnezeu să binecuvânteze sfatul nostru și lucrările noastre!".

Bătrânul lider politico-național a oferit apoi cuvântul lui Vasile Goldiș, stabilit dinainte drept raportorul principal al adunării și propunătorul rezoluției acesteia.

Toate lucrările importante închinat Marii Uniri din 1918, cu deosebire cele din ultimii 30 de ani, s-au oprit în mod insistent și cu aprecierile cele mai elogioase asupra discursului pronunțat în continuare de către cărturarul și fruntașul politic arădean. Asemenea elogii și aprecieri sunt, desigur, justificate căci acesta poartă, neîndoiește, toate atributele unui discurs "mare", "istoric"³⁰.

Mai multe vor fi fost motivele pentru care înalta cinste i-a revenit tocmai lui V. Goldiș. Au cântărit, desigur, reputația sa de principal teoretician al Partidului Național Român și al mișcării naționale românești, concepțiile sale general-democratice avansate, largi, mai ales în problema națională, ca și recunoscuta sa reputație de eminent orator³¹. În plus, ca arădean venit din orașul-reședință al C. N. R. C., al cărui membru era, el putea apărea, mai mult decât altul, în calitate de purtător de cuvânt și rostitor al punctului de vedere al amintitului organism politic, care timp de o lună a îndeplinit atribuțiile unui veritabil guvern românesc provizoriu pentru Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș.

Deși bine cunoscută și apreciată de către istorici, considerăm că se impune o rezumare a cuvântării lui Vasile Goldiș. Mai bine de jumătate din aceasta reprezintă o sinteză a trecutului românesc de lupte și jertfe, care au culminat în timpul războiului abia încheiat, pentru ca, în cele din urmă, să triumfe "legile tainice ale firii", între care și dreptul națiunilor de a fi libere.

În continuare, după ce arată că teritoriul locuit de români constituia "cea mai ideală unitate economică" și că unirea tuturor românilor într-un stat unic, "cea mai firească pretensie a civilizațiunei", se baza pe un drept elementar și de neclătinat, valorosul orator spunea că această unire, "integrală și pentru actualitate ... numai atunci va fi statornică prin istoria viitoare a lumii, dacă va

³⁰ V. Goldiș, *Discursuri rostite în preajma Unirii și la Asociațiunea culturală "Astra"*, București, 1928, p. 7; *Vasile Goldiș. Scrieri social-politice și literare*, ediție îngrijită de M. Popa și Gh. Șora, București, 1976, p. 18, 33.

³¹ *Ibidem*; V. Netea, *op. cit.*, p. 164.

răspunde tuturor îndatoririlor impuse prin noua concepție a vieții, prin duhul vremurilor nouă ... Civilizațiunea care ne-a eliberat pretinde de la noi respectul pentru dânsa și ne obligă să prăbușim în noul stat orice privilegiu și să statornicim ca fundament al acestui stat munca și răsplata ei întregă". În final, amintind că experiența trecutului i-a adus pe români la concluzia că numai credința în forțele și valorile proprii îi va putea mântui, spunea: "Să jurăm credință de acum înainte numai națiunei române, dar tot atunci să jurăm credință și civilizațiunei umane. Câtă vreme vom păstra aceste credințe, neamul nostru va trăi, se va întări și fericiți vor fi urmașii noștri până la sfârșitul veacurilor".

A urmat prezentarea de către V. Goldiș a proiectului de hotărâre, cu cele 9 puncte ale acestuia, însoțită de rugămintea adresată adunării de a le primi și enunța ca ale sale³². Apoi, președintele adunării, Gheorghe Pop de Băsești, a oferit cuvântul lui Iuliu Maniu, ca vorbitor oficial din partea P. N. R.

Spre deosebire de cuvântarea lui Goldiș, cea susținută de Maniu s-a bucurat în anii totalitarismului comunist de o atenție infinit mai mică. Explicațiile acestui fapt sunt multiple. Prima trebuie atribuită strădaniei constante a istoriografiei "marxiste" românești de a sublinia și de a supralicita contribuția elementelor de stânga, cu deosebire a secției române a Partidului Social-Democrat din Ungaria, la pregătirea și înfăptuirea Marii Uniri. În această direcție este semnificativă atenția majoră acordată constituirii în 30-31 octombrie 1918 a Consiliului Național Român Central pe criteriul parității, din câte șase membrii ai P. N. R. și tot atâția ai social-democraților români transilvăneni, și ignorarea totală a faptului că după câteva zile, când sediul C. N. R. C. s-a transferat la Arad, paritatea inițială a făcut loc unei alte propuneri, justificată de contribuția anterioară la susținerea luptei naționale: întregul Comitet executiv al P. N. R., compus din 36 membrii și cei șase reprezentanți desemnați de către social-democrația română din Transilvania și Ungaria³³.

În această direcție se impune corectarea afirmației, fără temei, că din cei 1228 de deputați oficiali ai adunării, peste 150 au aparținut muncitorimii române, când documentele oficiale ale respectivei adunări, respectiv mandatele de deputați, cunoscute sub numele de "credenționale", indică doar un număr de 17 reprezentanți ai secțiilor social-democrate române.

Deși calitățile și meritele lui Vasile Goldiș în slujba actului unirii Transilvaniei cu România sunt mai presus de orice îndoială, trebuie recunoscut faptul că el a beneficiat de un tratament privilegiat, grație vederilor de stânga, uneori apropiate cercurilor socialiste, pe care el însuși le-a mărturisit în mai multe rânduri. După aprecierea editorilor impunătorului volum de scrieri ale sale, V. Goldiș "reprezintă în mod indubitabil nivelul cel mai înalt pe care l-a atins la noi gândirea politică burgheză în problema națională"³⁴.

În schimb, aceeași istoriografie "marxistă", în pofida dorinței și încercărilor unor autori de a reconstitui cât mai fidel marele act istoric de la 1 Decembrie 1918, nu i-a putut "ierta" celui mai de seamă lider al democrației autentice din perioada interbelică, faptul că în anii nefaști 1944-1947 a fost conducătorul incontestabil al forțelor democratice, în încercarea acestora, din păcate nereușită, de a stăvili ascensiunea și instaurarea regimului comunist totalitar în România.

Din acest motiv, nedeclarat, amintitele lucrări au oferit discursului lui Iuliu Maniu un spațiu disproporționat, exagerat de mic în comparație cu cel acordat celui al lui Vasile Goldiș și chiar scurtei intervenții din cadrul adunării de la Alba Iulia a socialistului Iosif Jumanca, ferindu-se să-i acorde aprecieri elogioase și mulțumindu-se să rețină câteva succinte citate din cadrul acesteia³⁵.

Am putea spune că istoriografia noastră "marxistă" l-a folosit timp de decenii bune pe Vasile Goldiș în abordările actului unirii Transilvaniei cu România ca pe un fel de "burghez de serviciu", iar pentru a-și apropia și atinge scopurile "neistorice" a recurs sistematic la ignorarea și denaturarea imaginii lui Maniu. Tocmai de aceea, prin demersul de față, avem prilejul de a repune în discuție un document de mare valoare și semnificație, până acum nevalorificat în adevărata sa semnificație,

³² *Marea Adunare Națională întrunită la Alba Iulia ...*, p. 7-10; *Marea Unire de la 1 Decembrie 1918...*, p. 87-95; vezi și manuscrisul original al lui Vasile Goldiș, la Muzeul Național al Unirii Alba Iulia, *Documente*, nr. inv. 2408.

³³ *Marea Adunare Națională întrunită la Alba Iulia ...*, p. 1-2.

³⁴ V. Goldiș, *Scrieri social-politice și literare ...*, p. 38-39.

³⁵ *Unirea Transilvaniei cu România ...*, p. 618-621; *Desăvârșirea unificării...*, p. 417-421; V. Netea, *op. cit.*, p. 167-171; M. Mușat, I. Ardeleanu, *De la statul geto-dac la statul unitar român*, București, 1983, p. 630-633.

provenind din două surse, stenografice și jurnalistice: una mai scurtă, preluată din ziarul *Românul* și reprodusă în broșura editată de Ioan Suciu la un deceniu de la Marea Unire³⁶, și cealaltă, mai amplă, preluată după ziarul *Telegraful Român* și publicată în 1943 în volumul editat de despărțământul București al "Astrei" la un sfert de veac de la marele eveniment și cuprinzând aceleași acte principale ale Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia³⁷.

În cele ce urmează vom comenta cuvântarea lui Iuliu Maniu, așa cum a fost ea reprodusă în varianta a doua, din 1943, după părerea noastră mai completă și mai semnificativă pentru prezența și prestația marelui bărbat politic în cadrul celui mai important moment al istoriei noastre naționale.

Deși I. Maniu n-a avut reputația de mare orator politic în sensul strict al cuvântului, putem afirma de la început că, de data aceasta, ne aflăm în fața unui adevărat monument oratoric, cu nimic mai prejos decât cel aparținând raportorului principal al adunării, atât de mult laudat până acum.

Dacă cel dintâi și-a prefațat proiectul de hotărâre cu un inspirat preambul istoric, urmat de o motivare teoretică a dreptului românilor la unitate națională pe baza principiului autodeterminării popoarelor, ca și de o pledoarie asupra necesității racordării actului Unirii tuturor românilor cu exigențele democratice ale timpului, cel de-al doilea, urmându-i imediat, venea să îndeplinească, la rândul său, un rol major în cadrul lucrărilor adunării.

În calitatea sa triplă de delegat al unui cerc electoral, de lider recunoscut al P. N. R. și de important membru al C. N. R. C. (numit de mulți și "Marele Sfat al Națiunii Române"), Iuliu Maniu și-a asumat sarcina de a examina și argumenta cât se poate de temeinic, punctual, proiectul de rezoluție al adunării, asigurând acestuia o solidă fundamentare juridică.

Ca și Goldiș, el se adresa în primul rând celor 1228 de împuterniciți ai voinței naționale, dar și întregii lumi democratice și, bineînțeles, posterității și istoriei. Analiza sa pătrunzătoare, dominată de apologia făcută ideii de unitate națională, deși apare la prima vedere ca extrem de explicită, ca o expresie naturală a simțirilor și gândurilor celor de față și ale întregului neam, se menține mereu la nivelul unei înalte elevații intelectuale³⁸. Impresia copleșitoare, de contopire între orator și cei cărora li se adresa, care se degajă din lecturarea discursului (întrerupt prin aplauze și aclamații îndelungate de peste 20 de ori) este întregită de frumusețea deosebită a unora dintre pasaje. Concluzia finală, rezultată dintr-o studiere atentă a cuvântărilor de la adunare, este aceea că discursul lui Maniu îl completa în chip admirabil pe acela al lui Vasile Goldiș, realizând împreună o strălucită sintetizare și exprimare a idealului național în clipa triumfului suprem al acestuia.

Pornind și el de la șirul nesfârșit al suferințelor îndurate de neamul românesc, Maniu sublinia mai întâi șansa extraordinară a generației de atunci de a trăi "o atât de mare înălțare sufletească", adăugând: "Mulțumita și recunoștința noastră față de această grație a providenței nu ne-o putem arăta decât dovedindu-ne vrednici în aceste sărbătorești clipe de însemnătatea timpurilor pe care le trăim". Această vrednicie - completa el - se va judeca după temeinicia hotărârilor luate, după atașamentul față de aceste hotărâri și după străduința depusă spre îndeplinirea lor.

Făcând o inversiune în ordinea punctelor proiectului, oratorul ținea mai întâi să aducă o smerită închinare, cu plecarea genunchilor "în fața sutelor de mii de frați viteji, cari prin suferințele lor îngrozitoare au despicat norii negri ce închideau dinaintea noastră razele luminii ...", adăugând apoi: "Cuvântul cel dintâi al meu este cel al dorinței să ne închinăm adânc înaintea marilor umbre ale soldaților români, morți pentru dezrobirea noastră, și înaintea soldaților români cari și azi luptă pentru a îndeplini Unirea tuturor românilor".

O parte importantă a cuvântării era apoi închinată ideii mari și generoase a legitimității și necesității obiective a unității naționale românești, pe care o motivează într-o modalitate impresionantă și cu o logică impecabilă. Aici, discursul lui I. Maniu, atingând cele mai înalte cote ale elocinței și elevației, vine nu numai în sprijinul punctului prim al rezoluției, ci al acesteia în general, fără însă a da impresia repetării celor spuse de V. Goldiș.

³⁶ *Marea Adunare Națională întrunită la Alba Iulia...*, p. 12-13.

³⁷ *Marea Unire de la 1 Decembrie 1918...*, p. 96-106.

³⁸ S. Dragomir, *Un sfert de veac de la Unirea Transilvaniei cu România...*, p. 29. "Credenționalul" său și al celorlalți deputați la adunare din partea cercului electoral Vințu de Jos, reprodus în volumul *1918 la români. Documentele Unirii*, vol. VIII, p. 29.

Plecând din nou de la învățămintele istoriei, care arătau că nu trebuia așteptat nimic de la împărații străini, nici de la fiii altor neamuri, ci numai de la propriile puteri - iar aceste puteri stăteau în unitatea neamului, el conchidea: "Această unitate politică este consecința logică a trecutului nostru istoric și este o absolută necesitate ... unirea tuturor românilor într-un singur regat și într-un nedespărțit stat este nu numai un ideal sfânt, izvorât din trecutul nostru și din comoara vieții noastre sufletești, ci este și un drept inalienabil al nostru, în baza ființei noastre unitare". Urma o minunată definire a națiunii, respectiv a celei române, în următoarele cuvinte: "Noi, fiii Națiunii Române de pretutindeni, suntem de aceeași obârșie, de aceeași fire, cu o singură și unitară limbă și cultură și suntem încălziți de aceleași tradiții sfinte și de aceleași idealuri mărețe. Când toate acestea sunt unitare, poate încerca cineva să împiedice manifestarea acestei unități și în viața politică, sufletește de mult înfăptuită?"

Argumentele respective - sublinia I. Maniu - erau cu atât mai valabile pentru românii din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș, "pentru că aici a fost leagănul românismului". "Nu se poate - arăta el - ca însăși viața Neamului Românesc, leagănul aspirațiilor românești, să fie despărțit de trupul întregii națiuni, deja unite! Noi nu ne putem închipui viața mai departe fără a fi împreună cu tot neamul românesc și mai bine voim moartea, decât o viață de schilav umilit, despărțit de frații săi!"

Dar, după părerea sa, menirea neamului era și aceea de a contribui fiecare, conform însușirilor sale specifice, la dezvoltarea generală a civilizației omenеști, fapt imposibil sub o dominație străină. Așadar, formarea statului național propriu era atât o datorie față de sine, cât și față de aceasta și dacă poporul român nu s-ar folosi de dreptul său firesc la unitate, s-ar arăta nevrednic de timpurile respective, expunându-se totodată "disprețului întregii civilizații".

În fine, închegarea neamului românesc într-o singură forță unitară i se părea necesară și chiar obligatorie din considerații "de natură politică". "Cum vom putea noi exista izolați și divizați - se întreba el - când toate popoarele din jurul nostru au înfăptuit deja unitatea națională a lor?"

Concluzia era categorică și fără echivoc: românii trebuiau să-și împlinescă "ceea ce justifică deopotrivă trecutul, dreptul, știința și necesitatea", iar această decizie a lor va fi negreșit acceptată de către întreaga lume cultă³⁹.

În continuare, Iuliu Maniu trecea la abordarea celorlalte puncte ale proiectului, începând cu punctul III, incluzând principiile fundamentale, de natură politică și social-economică, ce urmau să stea la baza viitorului stat național unitar român.

Arătând că precizarea clară a acestor principii era impusă de necesitatea înlăturării oricăror îndoieli și bănueli din partea celor neorientați și pentru a face "să amuțescă" toate intrigile dușmănoase, el sublinia mai întâi că înfăptuirea unității noastre naționale trebuie privită ca un "triumf al libertății românești". În acest spirit, motivând largile drepturi acordate naționalităților conlocuitoare, spunea: "Noi nu voim să devenim din oprimați oprimatori, din asupriți asupritori. Noi voim să întronăm pe aceste plaiuri libertatea tuturor neamurilor și a tuturor cetățenilor ... Noi nu voim să răpim individualitatea etnică, nici ființa națională a acestor neamuri. Noi nu vrem să răpim limba nimănui ... Noi nu vrem să verse nimeni lacrimile pe care le-am vărsat noi atâtea veacuri și noi nu voim să sugem puterea nimănui, așa cum a fost suptă a noastră veacuri de-a rândul. Noi ne încredem în trăinicia noastră și în vrednicia proprie și nu vrem să istovim forțele altora".

Tot atât de convingător era argumentată includerea subpunctului privitor la "înfăptuirea desăvârșită a unui regim democratic pe toate terenele vieții publice", spunându-se: "Este adânc înrădăcinată în noi convingerea că numai un regim cu adevărat democratic ne poate întări țara și înălța neamul. Trebuie să avem colaborarea organică a tuturor păturilor sociale și a tuturor cetățenilor în serviciul prosperității statului român ... Nu se poate spera ca cetățeni fără drepturi și ținuți în întuneric sufletesc și în mizerie socială să devie stâlpi siguri ai unui stat modern. Deplina libertate și egala împărtășire în puterea de stat a cetățenilor - concluziona el - este singura bază solidă a unui stat".

Un adevărat imn de slavă aducea Iuliu Maniu țaranului român, pledând în favoarea unei reforme agrare radicale. "Nu este aici nici unul dintre noi - observa el - a cărui obârșie nu ar fi la plugul țărănesc, la pământul român, la brazda țaranului român, sfințit de suferințele nesfârșite, decât numai credințele i-au fost mai mari". De aceea, din proiect nu putea lipsi străduința de a asigura

³⁹ *Marea Unire de la 1 Decembrie 1918 ...*, p. 96-101.

acestui o soartă mai bună, respectiv o reformă agrară radicală, care să-i acorde pământul necesar și să facă posibilă "concentrarea întregii sale forțe la o producție cât se poate de intensă". Dar, această reformă - ținea el să precizeze - "nu tinde la un comunism străin de sufletul țăranului român, nici la răpirea proprietății private, ci la o nivelare justă a raporturilor și puterilor sociale.

Dar, dacă românii aveau în țărâtime "un factor social puternic și un izvor nesecat al forțelor naționale", trebuie constatat cu durere "marele neajuns de a avea o industrie și un comerț abia în formare". "De aceea - susținea Maniu - trebuie să ne silim din toate puterile să ne formăm o puternică industrie și un comerț sănătos, ca astfel nu numai să fim liberi, independenți și uniți, ci să fim prevăzuți cu toate cele de lipsă. Din munca noastră proprie, structura noastră socială trebuie în curând să fie corespunzătoare cerințelor unui stat modern".

Deosebit de clar și convingător era Maniu în legătură cu punctul II din proiect, despre autonomia provizorie rezervată teritoriilor intracarpătice, atât de aprins dezbătută în ședința preliminară, din 30 noiembrie 1918, arătând: "Când decretăm unirea noastră cu Regatul român, nu putem lăsa din vedere necesitatea unui timp de tranziție, în decursul căruia va trebui să se concordeze diferențele și particularitățile diferitelor instituții de drept. Schimbări radicale nu se pot înfăptui în câteva zile. Mai ales nu schimbările proiectate în administrație și justiție. De aceea - spunea el celor 1228 de delegați - proiectul de rezoluție prezentat D-voastră prevede pentru acest scurt timp de tranziție o autonomie provizorie a ținuturilor acum unite cu Regatul României, care însă nu atinge faptul necondiționatei noastre alipiri către România".

Referindu-se la viitoarea integrare internațională a României întregite și la principiile ce trebuiau puse la baza raporturilor dintre state, pornea în mod firesc de la "urmările catastrofale ale tragediei omenești" abia încheiate și de la necesitatea înlăturării posibilității ca asemenea tragedie să se repete, pentru a concluziona: "Aceasta însă nu se va putea ajunge decât numai punând stavilă egoismului neînduplecat și puținței de a strivi fără nici un scrupul cel mai tare pe cel slab" prin înființarea Ligii Națiunilor, organism internațional menit să asigure "deliberarea conflictelor dintre popoare prin juriu internațional, evitând prin aceasta aplicarea forței brutale reprezentate prin război".

Firește, oratorul nu putea omite susținerea punctelor ce includeau salutul cuvenit, adresat fraților din Bucovina, eliberați cu trei zile înainte, precum și celorlalte popoare eliberate în acel an de sub jugul stăpânirii austro-ungare. Referindu-se la cel dintâi, el spunea: "Ce e mai firesc, deci, decât că în aceste momente, când batem calea străbătută deja de ei, să le trimitem o frățescă închinare?". Cât despre acele "neamuri eroice", care, asemenea românilor, au trebuit să rupă "lanțurile grele ale opresiunii naționale" și care au oferit acestora în momente grele, exemple de natură a-i îmbărbăta și întări i se părea la fel de firesc, ca dându-se expresie "gândului întreg Neamului Românesc", adunarea să adreseze acestora cuvinte de salut și admirație, "dorindu-le acum, ca unor popoare libere, deplină mărire".

În fine, el amintea îndatorirea de a se adresa cuvenitele aprecieri și mulțumiri "armatelor victorioase ale puterilor aliate și diplomației strălucite a acestor puteri", transmițându-le și acestora un salut din partea adunării.

Ultimele cuvinte ale discursului erau o consecință logică a celor expuse cu atâta claritate: "Prin aceste considerații rog Adunarea Națională să primească proiectul nostru de rezoluție, pentru a întemeia pe veci România unită și a înstăpâni pentru totdeauna o adevărată democrație și deplină dreptate socială! "Stenograful consemnează apoi: "Urale nesfârșite, Primim unanim! Trăiască România Mare! Aplauze frenetice."

Cuvântarea lui Iuliu Maniu, de mare efect, poate fi socotită, fără îndoială, un veritabil model de elocință, de concepție politică avansată și patriotism, într-un moment crucial al istoriei neamului românesc. Prin aceasta, ca de altfel prin întreaga sa participare la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, valorosul om politic transilvănean atingea un punct culminant al evoluției sale, mereu ascendente, ca reprezentant și purtător de cuvânt al supremelor interese naționale⁴⁰.

După el, a urcat la aceeași tribună, purtătorul de cuvânt al social-democrației și al muncitorimii române ardeleni, Iosif Jumanca. În aplauzele entuziaste ale celor prezenți el venea să

⁴⁰ *Marea Unire de la 1 Decembrie 1918 ...*, p. 117-130; vezi și N. Josan, *I. Maniu și marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918*, în *Apulum*, XXVII-XXX, 1993, p. 561-574; Idem, *I. Maniu, orator al Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia*, în *Acta Musei Porolissensis*, XVII, 1993, p. 318-328.

declare în fața națiunii, a Internaționalei Socialiste și a lumii întregi, că și cei pe care îi reprezenta vroiau unirea tuturor românilor, simțindu-se "una cu întreg neamul românesc". Dorința lor era, deci, un stat unitar românesc, în care fiecare om să fie liber și stăpân pe soarta sa, existând deplină posibilitate și pentru dezvoltarea și progresul poporului muncitor. Străbătută de un cald patriotism, cuvântarea liderului social-democrat a avut o semnificație deosebită, pentru aspectul conferit prezenței poporului român la adunare și al hotărârilor aduse de acesta.

Ne mai luând nimeni cuvântul, a urmat momentul cel mai mare al adunării: supunerea la vot și primirea în aplauze entuziaste a rezoluției de unire. Astfel, președintele Gh. Pop de Băsești putea enunța fericit că unirea Transilvaniei, Banatului și părților ungurene cu patria mamă și celelalte provincii surori "este pentru toate veacurile decisă".

În încheiere, după desemnarea unor membrii ai Marelui Sfat Național Român la propunerea lui Al. Vaida-Voievod, au luat cuvântul episcopii Demetriu Radu al Oradiei și I. I. Papp al Aradului, aducând omagiu și mulțumiri celor care au pregătit nemijlocit împlinirea visului de veacuri al românilor, președintele adunării, dar mai ales, mulțumind lui Dumnezeu pentru "fericita încheiere a lucrului".

După sublima fuziune, între adunarea împuterniciților națiunii și cea a zecilor de mii de oameni aflați timp de câteva ore într-o înfrigurată așteptare, mai mulți oratori s-au adresat mulțimilor de pe tribunele improvizate în aer liber. Între aceștia s-au aflat M. Cristea, episcopul Caransebeșului și I. Hossu, episcopul Gherlei, ale căror vorbiri emoționante, de pe tribuna centrală, au fost reproduse în presa vremii. De menționat că episcopul unit al Gherlei a avut și nobila misiune de a da citire în fața poporului a textului moțiunii de unire.

Cronicarii măreței zile au consemnat, între fruntașii care au ținut să comunice cu poporul în aceste clipe de supremă bucurie românească, nume ca: A. Vlad, A. Lazăr, S. Dragomir, B. Bontescu, Șt. Roșianu, V. Macavei, A. Cosma, E. Dăianu, P. Groza, E. Isac, E. Grapini, basarabeanul P. Halippa, bucovineanul Al. Procopovici și alții. După unele informații, între oratorii de pe întinsul platou al romanilor s-au aflat și o parte dintre oratorii din sală: Șt. Ciceo-Pop, I. Suciu, I. Maniu, Al. Vaida-Voievod și I. Jumanca; și unii și alții, vorbind mulțimii, cuprinsă de o imensă satisfacție și bucurie, despre însemnătatea momentului, au fost întâmpinați și răsplătiți cu aplauze și urale nesfârșite, cu adevărat delirante, devenite parte componentă a ceea ce un inspirat martor ocular numea "o uriașă simfonie a conștiinței naționale"⁴¹.

Cu aceste scene, de inegalabilă trăire patriotică și indescritibil entuziasm, se încheia măreața zi de 1 Decembrie 1918, în cadrul căreia, la Alba Iulia, mult-doritul act al Unirii devenea un act împlinit.

Contribuția lui Iuliu Maniu la pregătirea, buna desfășurare și reușita deplină a Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia a fost, neîndoielnic, esențială pentru afirmarea sa ca lider incontestabil al românilor din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș. Chiar a doua zi, la 2 decembrie 1918, în prima ședință a Marelui Sfat Național, ținută tot la Alba Iulia, a fost ales în funcția de președinte al Consiliului Dirigent, care va funcționa până în primăvara lui 1920⁴². Peste câteva luni, mai precis la 9 august 1919, după moartea lui Gh. Pop de Băsești, devenea președintele P. N. R.⁴³. Cu aceasta, în viața și cariera politică a marelui Maniu începea o nouă și distinctă etapă.

În loc de încheiere, lăsăm să urmeze câteva aprecieri asupra actului de la 1 Decembrie 1918, pe care el însuși le-a făcut după un deceniu, cu atât mai mult cu cât ele ne apar valabile și foarte actuale acum, în anul jubileului de 80 de ani de la Marea Unire: "Hotărârile luate au statornicit pentru totdeauna țelurile naționale și politice spre care trebuia să tindă națiunea română în veci unită. Nici o jertfă și nici o muncă nu este prea mare și nu este prea grea pentru a atinge aceste țeluri. Mărirea neamului românesc, păstrarea și îmbogățirea patrimoniului național prin închegarea cât mai strânsă a sufletului comun românesc, prin o democrație națională și prin o dreptate socială, va fi încoronarea

⁴¹ E. Hulea, *op. cit.*, p. 464.

⁴² Gh. Iancu, *op. cit.*, p. 17-18.

⁴³ I. Scurtu, *Din viața politică a României (1926-1947)*, București, 1983, p. 11.

străduințelor și suferințelor de veacuri care au primit cea mai înaltă satisfacțiune prin nepieritoarele evenimente ale zilei istorice pe care o sărbătorim⁴⁴.

NICOLAE JOSAN

**CONSIDERATIONS REGARDING IULIU MANIU'S PRESENCE AT THE
GREAT NATIONAL ASSEMBLY IN ALBA IULIA ON 1 DECEMBER 1918**

SUMMARY

Beside of its justified purpose of scientific research, the present study aims to achieve a well-deserved retribution concerning the exceptional contribution to the unity Act of Transylvania with Romania made by Iuliu Maniu, the most overtly wronged man from the generation of the Great Unity, wronged by the historiography of the socialist regime. The latter opposed to him, preferring to him the image of Vasile Goldis, a deserving man, no doubt, but whose merits in the 1918 events were exaggerated due to his left-wing orientation and to certain shared interest with the social-democrat trend of the time.

After briefly showing us Iuliu Maniu's youth and his rightfully deserved political ascent, the study insists upon his exceptional merits in the definitive elaboration of the project of decision for the Great National Assembly from Alba-Iulia, his participation to the much disputed debate from the great hall of the main hotel of the town in the evening and night of 30 November-1 December 1918.

The study especially underlines Iuliu Maniu's qualities and merits as public speaker at the Great National Assembly from Alba-Iulia, presenting his speech at the Assembly in detail as a sample of advanced political thinking and patriotism at a crucial moment in the history of the Romanian people. It is an opportunity for the author to draw a comprehensive description of the day of the 1st December 1918, a unique day in the past history of the Romanian people.

⁴⁴ *Dreptatea*, an II, nr. 344 din 2 decembrie 1928.